

KİŞİSEL İYİYLE İLGİLİ ARZU TEORİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Murad OMay*

ÖZ

Onu yaşayan bir kişi için bir hayatı iyi ya da kötü yapan ana şey nedir? Bu kişisel iyi sorusudur. Bu soruyla ilgili felsefe tarihinde üç temel teori vardır: Hazcı teoriler, arzu teorileri ve nesnel liste teorileri. Bu çalışmanın amacı, arzu teorilerini incelemek ve değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle kişisel iyiyle ilgili diğer teorilere bakılacaktır. Daha sonra arzu teorilerinin tarihine, iddialarına ve onların lehine argümanlara kısaca değinilecektir. Son olarak bu teorilerin versiyonlarının iddiaları ve onların aleyhindeki temel argümanlar değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu değerlendirme sonucunda arzu teorilerinin yeterince makul olmadığı iddia edilecektir.

Anahtar Sözcükler: *Kişisel iyi, iyi-durumdahlık, arzu teorileri, sınırsız arzu teorisi, sınırlı arzu teorisi, bilgili arzu teorisi*

EVALUATION OF DESIRE THEORIES ABOUT PERSONAL GOOD

ABSTRACT

What is the main thing that makes a life good or bad for a person living it? This is the personal good question. There are three basic theories in the history of philosophy regarding this question: Hedonistic theories, desire theories and objective list theories. The purpose of this study is to examine and evaluate desire theories. For this purpose, first, other theories about personal good will be examined. After that, the history of the desire theories, their claims and arguments in their favor will be briefly mentioned. Finally, the claims of the versions of these theories and the basic arguments against them will be evaluated. As a result of this evaluation, it will be claimed that desire theories are not reasonable enough.

Keywords: *personal good, well-being, desire theories, unrestricted desire theory, restricted desire theory, informed desire theory*

---

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü.

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2020 Bahar, sayı: 29, ss. 145-162

Makalenin geliş tarihi: 27.02.2020

Makalenin kabul tarihi: 25.03.2020

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Spring 2020, issue: 29, pp.: 145-162

Submission Date: 27 February 2020

Approval Date: 25 March 2020

ISSN 2618-5784

Giriş

Bir hayatı, onu yaşayan kişi için iyi ya da kötü, kaliteli ya da kalitesiz, onun çıkarına ya da çıkarına olmayan bir hayat yapan temel şey nedir? Bu, neyin kişisel iyi (*personal good*) ya da çoğunlukla aynı anlama gelen, iyi-durumdalık (*well-being* ya da *wellbeing*), refah (*welfare*), kişisel refah (*personal welfare*), yararlar-ile ilgili değer (*prudential value*), kendine ilişkin değer (*self-regarding value*), bireysel/insani gelişim (*flourishing, individual flourishing, human flourishing*), insani iyi (*human good*), kişisel-çıkar (*self-interest*), hayat kalitesi (*quality of life*), iyi hayat (*good life*) olduğuyla ilgili temel felsefi sorudur.¹

Soruyu netleştirmek adına üç noktayı belirtmekte fayda vardır: İlki, bu soru, bir hayatı ahlaken iyi (*morally good*) bir hayat yapan şeyin ne olduğu sorusu değildir ya da onu içermez. Bazı filozoflar ahlaken iyi hayat ile kişisel iyi hayatın aynı olduğunu düşünseler de, soruları netleştirmek adına, onları kavramsal olarak ayırmak gerekir. İkinci olarak bu soru, bir durumu ya da dünyayı daha iyi yapanın ne olduğu sorusu değildir. Soru, bir kişinin hayatının onun kendi faydasıyla-ile ilgili değerinde yüksek olmasıyla, onun kişisel iyisiyle ilgilidir. Belirli durumlar bir kişi için böyle bir değer taşımazken, başka biri için iyilik değeri taşıyabilir. Başka bir ifadeyle, nelerin bir kişi için temel olarak iyi (*intrinsically good*) olduğu sorusu, nelerin temel olarak iyi olduğu sorusuyla aynı değildir. Örneğin, bazı insanların kötü durumda olması, dünyayı daha iyi hale getirebilir. Ve üçüncü olarak bu soru, hangi şeylerin birinin hayatının iyi gitmesine *neden olacağı* değildir. Psikoloji ve kişisel gelişim kitapları çoğunlukla nedenlerle ilgili tavsiyelerde bulunur ve bize örneğin düzenli egzersiz yaparsak ve arkadaşlarımızla vakit geçirirsek hayatın bizim için iyi gideceğini söyleyebilirler. Bu şeyler bizim için iyiyse bile, bu, onların etkilerinden kaynaklanır. Ancak felsefi kişisel iyi sorusu, bir kişi için araçsal olarak iyinin (*instrumentally good*) değil, temel olarak iyinin ne olduğu sorusudur. Düzenli egzersiz yaparsak ve arkadaşlarımızla vakit geçirirsek neden bizim için daha iyidir; onlar nihai olarak bize haz verdiği için, isteklerimiz yerine geldiği için mi,

¹ Bkz.: Roger Crisp, "Well-Being", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/well-being/>>; Stephen Darwall, *Welfare and Rational Care*, Princeton, Princeton University Press, 2002, s. 8; Fred Feldman, *Pleasure and The Good Life*, Oxford, Clarendon Press, 2004, s. 7-14; Fred Feldman, *What Is This Thing Called Happiness?*, New York, Oxford, 2010, s. 161; Richard J. Arneson, "Human Flourishing versus Desire Satisfaction", *Social Philosophy and Policy* 16, No. 1, Winter, 1999, s. 113; Connie S. Rosati, "Personal Good", *Metaethics After Moore*, ed. Terry Horgan ve Mark Timmons, Oxford, Oxford University Press, 2006, s. 108; Christopher Heathwood, "Welfare", *The Routledge Companion to Ethics*, ed. John Skorupski, London & New York, Routledge, 2010, s. 645; Derek Parfit, *Reasons and Persons*, Oxford, Clarendon Press, 1984; D. M. Haybron, *The Pursuit of Unhappiness: The Elusive Psychology of Well-Being*, New York, Oxford University Press, 2008, s. 5-6. Biz de bu çalışmada bu kavramları aynı şeyi ifade edecek şekilde, birbirinin yerine kullanacağız.

yoksa başka bir nedenle mi bizim için iyidir? Felsefi soru nedensel sorudan daha temeldir, çünkü araçsal iynin tam bir temellendirmesi, temel olarak iyiye dayanır.²

Kişisel iyi sorusu kendi başına ilginç ve önemli olsa da, o ahlak felsefesi açısından da büyük önem arz eder. Bir kişiyi ahlaki olarak dikkate aldığımızda baktığımız; bir kişiyi ödüllendirmek veya cezalandırmak istediğimizde etkilemek istediğimiz; bir kişiyi kıskandığımızda kıskandığımız ve bir kişiyi önemseydiğimizde önemseydiğimiz şey, çoğunlukla onun kişisel iyiliği gibi görünmektedir. Bunun dışında, akla yatkın iki davranış ilkesi olan yarar ve zarar vermeme ilkeleri bize, başkalarına fayda sağlamayı, yani onların refahlarını yükseltmeyi ve başkalarına zarar vermemeyi, yani onların refahlarını azaltmamayı önerir. Adalet ilkeleri de, genellikle bizi refahı hak etmeye göre dağıtmaya davet eder. Ayrıca, ahlak felsefesinin bazı normatif teorileri, ahlaki doğruluk ile kişisel iyiyi birbirine bağlar. Egoist teoriler ve faydacılığın bazı versiyonları, ahlaken kişisel iyiliğin arttırılmasını amaçlar. Ahlak felsefesinin uygulamalı kısmı bağlamında da kişisel iynin ne olduğu önem taşımaktadır. Bu bakımlardan iyi-durumdaliğın ne olduğunu anlamadan ahlak felsefenin ilgilendiği bu önemli konu veya kavramların hiçbirini tam olarak anlamayı umamayız.³ Bütün bunların yanında, kanımızca daha temel olarak, ahlak felsefesi sadece ahlaklı hayatla sınırlı değil daha geniş olarak ve sadece ahlaken iyi hayatın değil, genel olarak iyi hayatın ne olduğunun cevabını arayan bir inceleme olarak düşünülürse, ilgilenilmesi gereken soruların en önemlilerinin içinde neyin kişisel iyi olduğu sorusu gelir.

Neyin kişisel iyi olduğuyula ilgili felsefe tarihinde birçok teori vardır. Bunlar çoğunlukla üç grupta toplanır: Hazcı teoriler, arzu teorileri ve nesnel liste teorileri. Bu çalışmanın amacı, neyin kişisel iyi olduğu sorusuna cevap vermeye çalışan bu temel teoriler grubundan biri olan arzu teorilerini incelemek ve değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmamızın ilk kısmında, arzu teorilerinin alternatif teorilerden farkını göstermek için, kişisel iyiyle ilgili diğer temel teori gruplarının genel olarak ne iddia ettiklerini kısaca belirteceğiz. Daha sonraki kısımda, arzu teorilerinin kısa tarihine, ne iddia ettiğine ve onları desteklemeye çalışan temel argümanların neler olduğuna değineceğiz. Son olarak, arzu teorilerinin temel versiyonlarını ele alacak ve onların spesifik iddialarını ve onlara yönelik en bilinen argümanları incelemeye ve değerlendirmeye çalışacağız.

² Heathwood, "Welfare", s. 645; Arneson, *a.g.e.*, s. 113; Feldman, *What Is This Thing Called Happiness?*, s. 161.

³ Heathwood, "Welfare", s. 645-646; Crisp, *a.g.e.*; Christopher Heathwood, "Welfare", s. 646; Feldman, *Pleasure and The Good Life*, s. 14-15; L. W. Sumner, *Welfare, Happiness, and Ethics*, New York, Oxford University Press, 1996, s. 3; Robert Shaver, "Egoism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/egoism/>>.

Kişisel İyiyle İlgili Temel Teoriler

Kişisel iyiyle ilgili felsefe tarihindeki teorilerin en iyi bilinen ve standart olmuş⁴ sınıflandırması Derek Parfit tarafından yapılmıştır.⁵ Parfit, bu teorileri üç grupta toplamıştır: Biri için en iyi olanın ona en fazla mutluluk veren olduğunu ileri süren hazcı teori (*hedonistic theory*); biri için en iyi olanın, onun arzularını gerçekleştirmesi olduğunu iddia eden arzu-gerçekleştirme teorisi (*desire-fulfilment theory*) ve insanlar için bazı belirli iyi ve kötü şeylerin olduğunu savunan nesnel liste teorisi (*objective list theory*).⁶

Hazcı teoriler (*hedonist theories*), zihinsel durum açıklamaları (*mental-state accounts*)⁷ ya da tecrübeye dayanan teoriler (*experiential theories*)⁸ olarak adlandırılan teoriler, kişisel iyinin sadece haz olduğunu ve birinin kişisel iyi düzeyinin, o kişinin deneyimlediği hazzın acıya üstün olma derecesi olduğunu benimserler.⁹ Bu görüş antik dönemde ilk olarak Platon'da (*Protagoras*, 351b-c) açıkça serimlenmiş; Aristippos ve Epikurosoçular tarafından savunulmuştur. Daha yakın dönemde 'klasik faydacılar' olarak adlandırılan Jeremy Bentham ve J. S. Mill bu görüşü benimsemişlerdir. Çağdaş dönemdeyse hazcılığın farklı versiyonlarını savunanlar arasında T. L. S. Sprigge (*The Rational Foundations of Ethics*, 1987), F. Feldman (*Pleasure and The Good Life*, 2004; *What Is This Thing Called Happiness?*, 2010), R. Crisp (*Reasons and the Good*, 2006), J. Mendola ("Intuitive Hedonism", 2006) ve T. Tännsjö ("Narrow Hedonism", 2007) sayılabilir.¹⁰

Liste teorileri (*the list theories*), nesnel liste teorileri (*the objective list theories*)¹¹ ya da özsel-iyi teorileri (*substantive-good theories*)¹² olarak adlandırılan diğer teoriler ise, bir bireyin kişisel iyisinin, birey onun/onların öyle olduğunu düşünsün düşünmesin, bireyin inançlarından, olumlu ya da olumsuz

⁴ Guy Fletcher, "Objective List Theories", *The Routledge Handbook of Philosophy of Well-Being*, ed. Guy Fletcher, Oxon, Taylor and Francis, 2016, s. 149; Crisp, "Well-Being", 4.3.

⁵ Parfit'in sınıflandırması klasik olsa da, hem onun bu sınıflandırmasından sonra ortaya konulmuş teoriler olmuş, hem de onun bu sınıflandırması farklı felsefecilerce genişletilmiştir. Onun sınıflandırmasına ek olarak ileri sürülen teorilerden bazıları şunlardır: Sahici mutluluk teorileri (*authentic happiness theories*), eudaimoniacı teoriler (*eudaimonistic theories*), mükemmeliyetçilik (*perfectionism*) ve karma teoriler (*the hybrid theory*). Bkz.: Haybron, *a.g.e.*, s. 33-34; Feldman, *Pleasure and the Good Life*, s. 14-20; Heathwood, "Welfare", s. 653. Biz bu çalışmada Parfit'in klasik ayrımıyla kendimizi sınırlandıracağız.

⁶ Parfit, *a.g.e.*, s. 2-3, 492-493. Parfit'in bu sınıflandırması çok kullanılsa da, ona bazı eleştiriler de gelmiştir. Örneğin bkz.: Arneson, *a.g.e.*, s. 114-117.

⁷ James Griffin, *Well-Being: Its Meaning, Measurement and Moral Importance*, Oxford, Clarendon Press, 1986, s. 7.

⁸ T. M. Scanlon, *What We Owe to Each Other*, Harvard, Belknap Press, 1999, s. 113.

⁹ Feldman, *Pleasure and the Good Life*, s. 20.

¹⁰ Crisp, *a.g.e.*, 4.1; Haybron, *a.g.e.*, s. 34.

¹¹ Haybron, *a.g.e.*, s. 36; Parfit, *a.g.e.*, s. 498.

¹² Scanlon, *a.g.e.*, s. 113.

tutum ve tercihlerinden bağımsız olan temel iyiye/iyilere sahip olmasından ve temel kötüden/kötülerden kaçınmasından meydana geldiğini ileri sürer.¹³ Felsefe tarihinin başlangıcından günümüze birçok nesnel liste teorisi savunulmuştur. Bunlardan sadece çağdaş dönemdekilere baktığımızda, John Finnis'e göre kişisel iyiler listesinde şunlar vardır: Hayat, bilgi, estetik deneyim, oyun, arkadaşlık, pratik makullük ve din.¹⁴ Öte yandan T. D. J. Chappell arkadaşlık, estetik değer, haz ve acıdan kaçınma, fiziksel ve zihinsel sağlık ve uyum, mantık, rasyonellik ve makul olma, doğruluk ve onun bilgisi, doğal dünya, insan, adalet ve başarıları listesine koyarken¹⁵, Mark C. Murphy ise hayat, bilgi, estetik deneyim, oyunda ve işte yetkinlik, failikte üstünlük, iç huzur, arkadaşlık ve topluluk, din ve mutluluk maddelerini benimser.¹⁶ Alfonso Gomez-Lobo hayat, aile, arkadaşlık, iş ve oyun, güzellik deneyimi, teorik bilgi ve bütünlük¹⁷; Jonathan Crowe ise hayat, sağlık, haz, arkadaşlık, oyun, takdir, anlayış, anlam ve makul olma¹⁸ maddelerinden listelerini oluşturur. Guy Fletcher ise listesine şunları koyar: Başarı, arkadaşlık, mutluluk, haz, özsaygı ve erdem.¹⁹

Arzu Teorilerinin Kısa Tarihi, Temel İddiaları Ve Lehindeki Argümanlar

Neyin kişisel iyi olduğuyla ilgili, çalışmamızda değerlendirmeye çalışacağımız teori grubu, diğer belirttiğimiz teorilerden farklı olarak, kişisel iyiyi kişilerin arzularının, tercihlerinin ya da isteklerinin yerine getirilmesiyle ilişkilendiren arzu-yerine getirme teorileri (*the desire-fulfillment theories*), tercih tatmini açıklamaları (*the preference satisfaction accounts*)²⁰, tercihçilik (*preferentism*)²¹ ya da kısaca arzu teorileri (*desire theories*)²² olarak adlandırılan teorilerdir.

Bu teorilerin felsefe tarihindeki kökü, kişinin hayatındaki bütün arzularını gerçekleştirmesinin onun için iyi olduğunu iddia eden Sofistlere kadar

¹³ Parfit, *a.g.e.*, s. 4, 499; Haybron, *a.g.e.*, s. 36; Heathwood, "Welfare", s. 646-647; Fletcher, "Objective List Theories", s. 151.

¹⁴ John Finnis, *Natural Law and Natural Rights*, Oxford, Clarendon Press, 1980, s. 86-90.

¹⁵ T. D. J. Chappell, *Understanding Human Goods*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1995, s. 43.

¹⁶ Mark C. Murphy, *Natural Law and Practical Rationality*, New York, Cambridge University Press, 2001, s. 96.

¹⁷ Alfonso Gomez-Lobo, *Morality and the Human Goods: An Introduction to Natural Law Ethics*, Washington, Georgetown University Press, 2002, s. 10-23.

¹⁸ Jonathan Crowe, *Natural Law and the Nature of Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2019, s. 35.

¹⁹ Guy Fletcher, "A Fresh Start for the Objective List Theory of Well-Being", *Utilitas* 25, 2, 2013, s. 214.

²⁰ Haybron, *a.g.e.*, s. 34.

²¹ Heathwood, "Welfare", s. 650.

²² Chris Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", *The Routledge Handbook of the Philosophy of Well-Being*, ed. Guy Fletcher, Oxon, Routledge, 2006, s 135.

gider gibi görünmektedir.²³ Daha sonra, erken modern dönemin bazı önemli felsefecilerinde teorinin izleri görünür. Örneğin Thomas Hobbes, iyinin mutlak olmadığını, kişinin arzusunun, iyi; nefret ve hoşlanmamasının kötü olduğunu söyleyerek arzu teorisine sempatisini belirtir. Spinoza'nın temel eserinde de benzer bir görüşe rastlanır. Öte yandan bu görüşler, arzu teorisinin sistematik ortaya konuluşu değildir. Onun sistematik incelenmesi, 20. yy'ın başlarında Henry Sidgwick tarafından yapılır. O, daha sonra inceleyeceğimiz türde varsayımsal bir görüşü, bir kişinin iyiliğini fiili olarak arzuladığıyla değil, arzu edenin hem duygusal hem de entelektüel mükemmel bir öngörüye sahip olduğunu varsayarak arzuladığıyla özdeşleştiren bir teoriyi eserinde inceler. John Rawls *A Theory of Justice*'ta (1971) bir arzu teorisi ortaya koyar.²⁴ Rawls'tan sonra da teorinin farklı versiyonları birçok felsefeci tarafından savunulur. Bunlardan bazıları olarak, R. B. Brandt (*A Theory of the Good and the Right*, 1979), R. M. Hare (*Moral Thinking*, 1981), J. Harsanyi ("Morality and the Theory of Rational Behaviour", 1982) ve P. Railton ("Facts and Values", 1986; *Moral Realism*, 1986) sayılabilir. J. Griffin'in teorisi de (*Well-Being: Its Meaning, Measurement and Moral Importance*, 1986), kompleks bir arzu teorisi olarak görülebilir. Bu teoriler ölçülebilirlikleri açısından konuyla ilgilenenlere, özellikle refahı ölçüme uygun hale getiren bir teori arayan ekonomistler gibi empirik düşünen teorisyenlere çekici gelmiştir. Haz ve acı insanların zihinlerinde olup ölçülmeleri zorken, tercihler, öznel haz ve acı duygularının aksine, birinin seçimleriyle nispeten doğrudan gözlemlenebilir.²⁵

Arzu teorileri, en genel olarak, bir bireyin kişisel iyisinin, yalnızca o kişinin arzularının, tercihlerinin, isteklerinin ne derece yerine getirildiğine bağlı olduğunu; bir kişi için iyinin onun arzularının gerçekleştirilmesi olduğunu; arzu hiyerarşisinde daha önemli olan arzularını gerçekleştirmesinin o kişi için daha iyi olduğunu ileri süren teoriler grubudur.²⁶ Bu teoriler, hazcı teoriler ile karıştırılabileceğinden, onların arasındaki farkı açık kılmak gerekir. Arzu teorileri, refahın kişinin istediği şeyi aldığında sahip olduğu memnuniyet duygularından oluştuğunu ileri sürmezler. Bir arzunun gerçekleşmesi için gereken tek şey, aslında istenen durumun ortaya çıkmasıdır. Bir arzu karşılandığında, bu genellikle memnuniyet duygularını doğurur ve çoğu zaman bu duyguları deneyimlememek yerine deneyimlemeyi tercih ederiz. Dolayısıyla bunu tercih ettiğimiz için, arzu teorilerine göre memnuniyet duygularını deneyimlemek de iyi olacaktır. Ancak arzu teorilerine göre bu memnuniyet

²³ Plato, *Gorgias*, *Plato in Twelve Volumes*, Vol. 3, çev. W.R.M. Lamb, Cambridge, Harvard University Press, 1967, 491e-492a.

²⁴ Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", s. 136-137. Bu Rawls'un benimsediği değil, faydacılık eleştirisinde kullandığı bir görüştür.

²⁵ Crisp, *a.g.e.*, 4.2; Heathwood, "Welfare", s. 650-651.

²⁶ Haybron, *a.g.e.*, s. 34; Scanlon, *a.g.e.*, s. 113; Feldman, *Pleasure and the Good Life*, s. 16; Heathwood, "Welfare", s. 650; Arneson, *a.g.e.*, s. 123.

duygularının, arzu edilmenin dışında, kendilerinde hiçbir değeri yoktur.²⁷ Dolayısıyla hazcı teorilerde kişisel iyiyi oluşturan memnuniyet deneyimleriyken, arzu teorilerinde o deneyimlerin kendisi değil, onların tercih edilmesi ve gerçekleşmesidir. Ayrımı daha net kılmak için şunu belirtmekte fayda vardır ki, arzu teorileri, sadece ve sadece arzuladığımız şeyleri gerçekleştirmenin bizim için iyi olduğunu söylemezler. Bunu hazcı bir teori de iddia edebilir. Arzu teorileri bununla birlikte, *sadece* arzularımızın bir şeyleri bizim için iyi ya da kötü yaptığını söylerler.²⁸

Bu teorileri desteklemeye çalışan argümanlardan biri, her ne kadar doğrudan arzu teorilerini değil, daha genel olarak öznel teorileri desteklemeye yönelse de, iyi-durumdalıkla ilgili *içselcilik (internalism)* argümanıdır. Argüman Peter Railton'un bir kişi için temel olarak değerli olan şeyin, en azından rasyonel ve farkında olsaydı, bir dereceye kadar zorlayıcı veya çekici bulduğu şeyle bir bağlantısı olması gerektiği ilkesine dayanır ve buradan yola çıkarak iyi-durumdalık ile arzu arasında bir bağlantı olduğunu ileri sürer.²⁹

Arzu teorilerini desteklemeye çalışan bir başka argüman, doğalcı bir metaetik ve doğalcı bir dünya görüşünün doğru olduğu temelinden yola çıkarak, özellikle nesnel liste teorilerinin aksine arzu teorilerinin böyle bir metaetiğe ve dünya görüşüne iyi uyduğu fikrine dayanır.³⁰

Teorileri desteklemeye yönelik diğer bir argüman, arzu-temelli bir *eylem nedenleri teorisine (reasons for action)* dayanır.³¹ Argüman, bizim için iyi olanı yapmak için her zaman bir nedenimiz olduğundan yola çıkar ve sadece bir arzumuzun olmasının bir eylem için neden olduğu düşüncesiyle devam eder. Buradan bizim için iyi olan şeyin arzularımızdan birini gerçekleştiren şey olduğu ve bu bakımdan da arzu teorilerinin doğru olduğu sonucuna varır.³²

Arzu teorileri lehine bir başka argüman, istediğimizi elde etmenin en azından bizim için iyi bir şey olduğu sezgisel fikrine dayanır. Bu düşüncenin sadece arzu teorisini değil hazcılığı da desteklediği söylenebilir. Öte yandan arzu teorileri, hazcı teorilere yöneltilen en önemli karşı çıkışlardan etkilenmedikleri için daha savunulabilir görünürler.³³

Yine bu teorileri desteklemek amacıyla ortaya konulan argümanlardan bir diğeri, onun rakip teoriler karşısında kapsayıcı ve açıklayıcı olmasına dayanır. O, hazcı ve nesnel liste teorileri tarafından ortaya konulan iyileri barındırabilir ve onların neden iyi olduklarını açıklayabilir. İddiaya göre,

²⁷ Heathwood, "Welfare", s. 650.

²⁸ Guy Fletcher, *The Philosophy of Well-Being*, Oxon, Routledge, 2016, s. 28.

²⁹ Chris Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", s 137; Heathwood, "Welfare", s. 650; Haybron, *a.g.e.*, s. 34.

³⁰ Chris Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", s 137.

³¹ *A.e.*, s 138.

³² Fletcher, *The Philosophy of Well-Being*, s. 32-33.

³³ Crisp, *a.g.e.*, 4.2; Heathwood, "Welfare", s. 650-651; Haybron, *a.g.e.*, s. 34.

hazcılık, hazzın doğasının ya arzu temelli bir teorisini savunur ya da savunmaz. Eğer savunursa, zaten arzu teorisine varmış olur. Eğer savunmazsa, o zaman hazzın sadece öznenin ilgilenmediği belirli bir tür duygu olduğunu savunmuş olur ki, o zaman öznenin onu deneyimlemesinin iyi bir şey olduğu da açık değildir. Nesnel liste teorileri açısından da baktığımızda; bu teorilerin benimsediği nesnel iyiler söz konusu olduğunda, arzu teorisini savunanlar bu tür iyilerin neredeyse herkes tarafından istendiğini, bu yüzden neden evrensel, nesnel iyiler gibi göründüklerini açıklayabilir. Öte yandan, bu iyilere gerçekten ilgisi olmayan insanların varlığı durumunda arzu teorisini savunanlar, bu iyilerin nesnel liste teorisini savunanların belirttiği kadar makul olmayabileceğini de söyleyebilirler.³⁴

Bu teoriler lehine son olarak belirteceğimiz argüman, bir kişinin, sezgisel olarak refahının arttığını ve azaldığını bildiğimiz durumlar ile onun arzularının gerçekleşip gerçekleşmemesi arasındaki makul korelasyonun, arzu teorilerini desteklediğine yönelik görüştür.³⁵

Belirtilen argümanlar, genel olarak arzu teorilerini desteklemeye çalışan argümanlar olmakla birlikte, arzu teorileri değerlendirebilmek için onun farklı versiyonlarının spesifik iddialarını ve eleştirilerini incelememiz gerekir.

Sınırsız Arzu Teorisi

Arzu teorilerinin, her birinin içinde, farklı formüleştirmeleri olan versiyonları olsa da, en temel üç versiyonundan bahsedilebilir. Bu teorilerin en basit versiyonu, mevcut arzu teorisi (*present desire theory*) ya da sınırsız arzu teorisi (*unrestricted desire theory*) (SAT) olarak adlandırılır. Buna göre, kişilerin, —onlar kendi hayatıyla ilgili olsun ya da olmasın— mevcut arzularını gerçekleştirmeleri onlar için iyidir. Başka bir ifadeyle o, biri için kişisel iyilik derecesinin, onun hayatı boyunca ne kadar arzusunu yerine getirdiğine göre belirlendiğini ileri sürer. Bu teorinin kendi içinde iki versiyonu olduğu söylenebilir. Birinci versiyon (SAT1), kişilerin, mevcut *tüm arzularını* tatmin etmelerinin onlar için iyi olduğunu iddia ederken, diğer versiyonu (SAT2), kişilerin, tüm mevcut *temel (intrinsic) arzularını* tatmin etmelerinin onlar için iyi olduğunu ileri sürer.³⁶

Sınırsız arzu teorisinin kişinin tüm arzularını içine alan ilk versiyonu savunulması oldukça zor bir teori gibi görünmektedir. Ona yöneltilen temel ve en genel eleştiri, doğal olarak, bazı arzularımızın bizim için iyi olmadığıdır. Bu argümanı aşağıdaki şekilde yazabiliriz:

1. Eğer SAT1 doğruysa, her arzumuzun tatmin edilmesi bizim için iyidir.

³⁴ Chris Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", s 138.

³⁵ Fletcher, *The Philosophy of Well-Being*, s. 31.

³⁶ Crisp, *a.g.e.*, 4.2; Parfit, *a.g.e.*, s. 493.

2. Bazı arzularımızın tatmin edilmesi bizim için iyi değildir.
3. Öyleyse SAT1 doğru değildir.

Argüman biçimce geçerlidir ve ilk öncülü SAT1'in tanımı gereği doğrudur. Bu durumda ikinci öncülün doğru ya da yanlışlığı argümanın iyi ya da kötü olmasını belirleyecektir. İkinci öncülün doğru olduğu bir ya da daha çok durum gösterilebilirse, bu durumda SAT1'e yönelik iyi bir argümanla karşı karşıyayız demektir.

Öyle görünmektedir ki, ikinci öncülün doğruluğu kolayca gösterilebilir. Birinin bir şeyi başka bir şey için istediğini varsayalım. Örneğin, diyelim ki sadece tatile gittiğinizde kayak yapabilmek için kışın dağlarda kar olmasını istiyorsunuz. Kış geldiğinde gerçekten de dağlarda kar oluyor ama siz bir nedenle tatilinizi iptal etmek zorunda kalıyorsunuz. Bu durumda, dağlarda kar olması arzunuz gerçekleşmiş olsa da, sizin için iyi olmamış olur.³⁷ Bu bakımdan bu argüman iyi bir argüman olup SAT1'e yönelik önemli bir eleştiri ortaya koyar.

Sınırsız arzu teorisinin ikinci versiyonu, her arzu yerine temel arzuları kapsadığı için belirtilen eleştiriden etkilenmez ama ona da yöneltilen en genel eleştiri, bazı temel arzularımızın bizim için iyi olmadığıdır. Bu argümanı aşağıdaki şekilde yazabiliriz:

1. Eğer SAT2 doğruysa, her temel arzumuzun tatmin edilmesi bizim için iyidir.
2. Bazı temel arzularımızın tatmin edilmesi bizim için iyi değildir.
3. Öyleyse SAT2 doğru değildir.

Argümanın ikinci öncülünü doğru yaptığı iddia edilen şeylerden biri, aşağılık arzuların (*base desires*) gerçekleşmesinin bizi daha iyi bir hayata götürmeyeceğidir.³⁸ Öte yandan kişisel iyi teorileri, ahlaki ve diğer değerlerden ayrı olarak kişinin kendi için faydalı olanın ne olduğuna cevap aradıklarından, onların ahlaki ve diğer değerlerden kalkılarak eleştirilmesi pek makul görünmemektedir. Bu durumda ikinci öncülün bu gerekçeyle doğru olduğunun söylenmesi makul değil gibi görünmektedir.

Ama ikinci öncülü doğru yaptığı ileri sürülen başka bir durum daha vardır ki bu da yanlış inançtır (*false belief*). Diyelim ki önümdeki bardaktaki şeyi içmek istiyorum. Su olduğuna inanıyorum, ama aslında sülfürik asit. Elbette bu arzuyu tatmin etmek benim için iyi olmayacaktır.³⁹

Ayrıca argümanın ikinci öncülü, hayatımızdan uzak şeyler için arzularımız olduğunda, onların gerçekleşmesinin, hayatımızın ne kadar iyi

³⁷ Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", 138-139.

³⁸ Heathwood, "Welfare", s. 652.

³⁹ Heathwood, "Welfare", s. 652; Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", 139.

gittiğinde bir fark yaratmayacağı durumlarda da, yani hayatımızla *ilgisiz arzular* (*irrelevant desires*) durumunda da doğru olur. Kapsam sorunu (*scope problem*) olarak da adlandırılan⁴⁰ bu sorun bir örnekle ortaya konulabilir: Varsayalım ki ölümcül bir hastalığı olduğuna inandığımız bir yabancıyla tanışıp onun iyileşmesini şiddetle istiyoruz. Daha sonra, onunla hiç karşılaşmıyoruz ve bizim haberimiz yokken o bir şekilde iyileşiyor. Teoriye göre, bu durum bizim için iyi olacak ve bizim hayatımızı daha iyi yapacaktır. Ama bu hiç mantıklı görünmemektedir.⁴¹ Başka bir varsayımsal durum düşünürsek, geçmiş, şimdiki ya da gelecekteki rastgele bir insanı hayal ettiğimizi ve onun, örneğin, migren ağrısı çekmesini mi, yoksa çekmemesini mi istediğimizi kendimize sorduğumuzu düşünelim. Diyelim ki çekmemesini istedik ve varsayalım ki, gerçekten de, seçtiğimiz kişi böyle bir acı çekmedi. Teoriye göre, bu durum *bizim için* iyi olmalı ve *bizim* hayatımızı daha iyi yapmalıdır. Fakat buna inanmak pek mümkün değildir.⁴² Ya da varsayalım ki, evrenin bir yerlerinde duyarlılığa sahip bir yaşam olmasını istiyoruz ve gerçekten de var. Teoriye göre evrenin bir yerlerinde böyle bir yaşamın olması, kendinde, bizim için iyi olmalıdır ki bu da makul görünmez.⁴³

Belirtilen karşı argüman, özellikle yanlış inanç ve ilgisiz arzuların varlığı söz konusu olduğundan kanımızca iyi bir argüman olup SAT2'nin savunulması zor bir teori olduğunu göstermektedir. Öyle görünmektedir ki, teori makul olarak savunulmak isteniyorsa, kapsadığı arzulara bir sınırlamaya gitmek durumundadır.

Sınırlı Arzu Teorisi

Arzu teorilerinin bir diğer versiyonu, bir kişinin kişisel iyisinin, onun sadece *kendi hayatıyla ilgili temel arzularının* tatmin edilmesinden ileri geldiğini iddia eden *kapsamlı arzu teorisi* (*comprehensive desire theory*), *başarı teorisi* (*success theory*) ya da *sınırlı arzu teorisi* (*restricted desire theory*). Bu teori kendi hayatımızla ilgili, kendimize yönelik arzularımızı (*self-regarding desires*) kapsamı içine aldığı için, arzulara bir sınırlandırmaya gider ve böylece sınırsız arzu teorisinden ayrılır. Örneğin bir sürgünde olduğumuzu ve çocuklarımızla iletişim kuramadığımızı varsayalım. Hayatlarının iyi geçmesini arzu ediyor ve çocuklarının hayatı iyi giden birinin hayatını yaşamayı arzuluyoruz. Sınırlı arzu teorisi, bunun gerçekten kendi hayatımızla ilgili, kendimize yönelik bir arzu olmadığını ileri sürmelidir.⁴⁴

⁴⁰ Chris Heathwood, "Subjective Theories of Well-Being", *The Cambridge Companion to Utilitarianism*, ed. B. Eggleston ve D. Miller, Cambridge, Cambridge University Press, 2014, s. 214.

⁴¹ Heathwood, "Welfare", s. 651.

⁴² Parfit, *a.g.e.*, s. 493.

⁴³ Fletcher, "Objective List Theories", s. 153.

⁴⁴ Crisp, *a.g.e.*, 4.2; Parfit, *a.g.e.*, s. 493; Heathwood, "Subjective Theories of Well-Being", s. 213.

Sınırlı arzu teorisinin iki versiyonu vardır. Bunlardan biri, özetleyici (*summative*) ya da yerel (*local*) olarak adlandırılan versiyonudur. Buna 'yerel sınırlı arzu teorisi' denilebilir (YSAT). Bu teori, sadece ne kadar fazla *kendi hayatıyla ilgili* arzusunu tatmin ediyorsa bir kişinin o kadar iyi bir hayat yaşadığını ileri sürer.⁴⁵

Yerel sınırlı arzu teorisi, sadece bizim hayatımızla ilgili arzuların gerçekleşmesinin bizim için iyi olduğunu savunduğundan, yukarıda belirtilen eleştirilerin sonucundan etkilenmez. Öte yandan bu görüşe karşı da önemli eleştiriler vardır. Onun en genel eleştirisi, hayatımızla ilgili ama bizim için iyi olmayan arzuların varlığıdır. Bu argümanı aşağıdaki gibi yazabiliriz:

1. Eğer YSAT doğruysa, hayatımızla ilgili her arzumuzun tatmin edilmesi bizim için iyidir.
2. Hayatımızla ilgili bazı arzularımızın tatmin edilmesi bizim için iyi değildir.
3. Öyleyse YSAT doğru değildir.

155

İkinci öncülü doğru yapan bazı durumlar olduğu ileri sürülebilir. Örneğin mazoşist, kendilerinden nefret eden, kendilerini değersiz hisseden insanların hayatlarıyla ilgili arzuları gerçekleşseydi, tüm bu insanların olduklarından daha kötü olacakları söylenebilir.⁴⁶ Parfit'in verdiği bir örnek de, ikinci öncülü doğru yapabilen bir durumun örneği gibi görünmektedir: Bu teoriyi benimsediğini bildiğimiz birine, onun hayatını daha iyi hale getireceğimizi söylediğimizi ve ona bağımlılık yapıcı bir uyuşturucu iğne yaptığımızı varsayalım. Böylece o, her gün bu iğneyi olmak için şiddetli bir arzu duyuyor. İğneyi olduğunda herhangi bir haz almamasına karşın, olmadığı zaman büyük acılar duyuyor. Ona her gün iğne yapacağımızı, uyuşturucunun her zaman olacağını ve başka herhangi bir sorun olmayacağını varsayarsak, benimsediği teoriye göre kişinin kendi hayatıyla ilgili arzusunu gerçekleştirmiş olduğumuzdan, onun hayatını daha iyi hale getirmiş olduğumuzu kabul etmesi gerekmektedir. Kişi, uyuşturucu bağımlısı olmama arzusunun gerçekleşmemiş olduğunu söyleyerek bu duruma itiraz edebilirse de, ilaca duyacağı arzu, uyuşturucu bağımlısı olmama arzusundan daha güçlü bir arzu olacağından, toplamda onun daha yüksek bir derecedeki arzusu gerçekleşmiş olacaktır. Böylece bu teoriyi benimseyen kişi, yaptığımız bu eylemin, onun hayatını daha iyiye götürdüğünü kabul etmelidir.⁴⁷ Bu örnek böylece, teorisinin hiç makul olmayan bir duruma yol açtığı için makul olmadığını ileri sürmektedir.

⁴⁵ Crisp, *a.g.e.*, 4.2; Parfit, *a.g.e.*, s. 493-495; Feldman, *Pleasure and the Good Life*, s. 16.

⁴⁶ Feldman, *Pleasure and the Good Life*, s. 16-17.

⁴⁷ Parfit, *a.g.e.*, s. 496-497.

Teorinin diğere bir temel eleştirisi, hayatımızla ilgili olmayan arzuların da bizim hayatımızı iyiye götürebileceğiyle ilgilidir. Bu argümanı şöyle yazabiliriz:

1. Eğer YSAT doğruysa hayatımızla ilgili olmayan hiçbir arzu bizi daha iyi yapamaz.
2. Hayatımızla ilgili olmayan bazı arzular bizi daha iyi yapabilir.
3. Öyleyse YSAT doğru değildir.

İkinci öncülün doğru olabileceği durumlar var mıdır? Ya da başka bir ifadeyle hayatımızla ilgili olmayan ama hayatımızı daha iyi yapan arzular var mıdır? Cevap 'evet' gibi görünmektedir. Örneğin tuttuğunuz bir takımın şampiyon olması şüphesiz arzunuzu gerçekleştirir ve teoriye göre sizin için iyidir. Ama tuttuğunuz takımın şampiyon olması, sizin hayatınızla ilgili bir arzu değildir.⁴⁸

Sadece bu argümanlar ışığında denilebilir ki, argümanlar iyi gibi görünmekte ve hayatımızla ilgili ya da kendimize yönelik arzularla sınırlanmış haliyle bile bir arzu teorisinin çok tatmin edici olmadığını göstermektedir.

Sınırlı teorinin, *genel sınırlı arzu teorisi* (GSAT) denilebilecek bir başka versiyonu, önceki gibi bir kişinin kendi hayatı hakkındaki *tüm* istek ve tercihlerine hitap etmez. O, arzuları derecelendirir; böylece bir bütün olarak birinin hayatının biçim ve içeriğiyle ilgili arzulara öncelik verir. Başka bir ifadeyle bu görüş, yerine gelmesi gereken arzuların, bir bütün olarak kişinin hayatıyla ilgili arzular, *genel arzular* (*global desires*) olduğunu söyler.⁴⁹

Genel sınırlı arzu teorisi, hayatımızı bir bütün olarak iyiye götürecektir arzuları kapsadığından ve belirli bir hayat yaşamak istiyor ve öyle bir hayat yaşıyorsak, o hayatın bizim için iyi olduğunu ileri sürdüğünden, hayatımızla ilgili ama bizim için iyi olmayan bazı arzuların varlığı eleştirisinden etkilenmez. Ama onun da başka eleştirileri vardır. Onun temel eleştirisi, arzulanan her hayatın bizim için iyi olmadığıdır. Bu argümanı aşağıdaki şekilde yazabiliriz:

1. Eğer GSAT doğruysa, yaşamak istediğimiz her hayatı yaşamamız bizim için iyidir.
2. Yaşamak istediğimiz bazı hayatları yaşamamız bizim için iyi değildir.
3. Öyleyse GSAT doğru değildir.

İkinci öncülün doğru olduğu durumlar olabilir mi? Crisp böyle olası bir durumun örneğini verir: Diyelim ki bir adam genç yaşından beri keşiş olması için

⁴⁸ Heathwood, "Welfare", s. 651.

⁴⁹ Crisp, *a.g.e.*, 4.2; Parfit, *a.g.e.*, s. 495-497; Feldman, *Pleasure and the Good Life*, s. 16; Heathwood, "Subjective Theories of Well-Being", s. 213.

eğitilmeye başlanıyor ve çok korunaklı bir hayat yaşıyor. Sonra ona üç hayat seçimi sunuluyor: Keşiş olarak kalabilir, manastır dışındaki bir çiftlikte aşçı olabilir ya da bahçıvan olarak çalışabilir. Onun keşiş olmak dışındaki alternatifler hakkında hiçbir kavrayışı olmadığından büyük ihtimalle keşişliği seçecektir. Öte yandan, diğer hayatlardan birini tercih etseydi, keşiş olarak yaşayacağı hayattan daha iyi bir hayat yaşaması teorik olarak mümkündür.⁵⁰

Arzu teorisinin bu versiyonu da, ona yöneltilen belirttiğimiz argümanların ışığında değerlendirildiğinde tatmin edici görünmemektedir. O, öncelikle, bizim bilgisizlikten kaynaklanan arzularımızı gerçekleştirmekten fayda sağlamıyor olmamız nedeniyle sorunlu görünür.⁵¹

Arzu teorilerinin yukarıda belirtilen her iki versiyonu da, fiili (*actual*) arzu teorileridir. Bu tür teoriler, kişisel iyinin, yerel, genel ya da tüm *fiili* arzuların ne ölçüde karşılandığına göre belirlendiğini savunur. Bu tür arzu teorilerinin hepsine yönelik, paradoksal oldukları eleştirisi yapılmıştır. Örneğin, hayatının daha kötüye gitmesini isteyen bir kişi, aktüel arzu teorilerine göre, hayatı daha kötüye giderse arzusunu gerçekleştirdiği için daha iyi olmalıdır. Bu ise bir paradoks doğuracaktır.⁵²

Bilgili Arzu Teorisi

Belirtilen fiili arzu teorilerinden farklı olarak arzu teorilerinin diğer bir grubu varsayımsal (ya da ideal) arzu teorileridir. İdeal arzu teorileri, kişisel iyinin, fiili değil idealleşmiş arzuların (*idealized desires*) ne ölçüde karşılandığına göre belirlendiğini iddia eder.⁵³ Varsayımsal arzu teorisinin en önemli versiyonu, *bilgili arzu teorisi*dir (*informed desire theory*) (BAT). Bu görüşe göre, biri için kişisel iyi, onun, tüm değerlendirici olmayan (*non-evaluative*) durumlar hakkında tamamen bilgi sahibi olsaydı arzulanıdır.⁵⁴ Ya da bir kişi için temel olarak iyi olan şey, onun ideal olarak bilgili ve rasyonel bir versiyonunun, kişinin fiili kendisinden ne istemesini istediğine göre belirlenir.⁵⁵

Bilgili arzu teorisi, diğer arzu teorilerine yöneltilen bazı eleştirilerden kaçınılabilir gibi görünür. Öte yandan ona da bazı önemli eleştiriler yöneltilmiştir. Bu görüşe yöneltilen en genel eleştiri, ilgili koşullar hakkında tamamen bilgili de olsak arzuladığımız şeyin gerçekten bizim için iyi olmayabileceğidir. Bu argümanı aşağıdaki gibi yazabiliriz:

1. Eğer BAT doğruysa, rasyonel ve ilgili konuda tamamen bilgili bir

⁵⁰ Crisp, *a.g.e.*, 4.2.

⁵¹ Haybron, *a.g.e.*, s. 34.

⁵² Feldman, *Pleasure and the Good Life*, s. 17.

⁵³ Heathwood, "Subjective Theories of Well-Being", s. 213.

⁵⁴ Crisp, *a.g.e.*, 4.2; Feldman, *Pleasure and the Good Life*, s. 16.

⁵⁵ Arneson, *a.g.e.*, s. 127.

- şekilde sahip olduğumuz her arzunun tatmin edilmesi bizim için iyidir.
2. Rasyonel ve ilgili konuda tamamen bilgili bir şekilde sahip olduğumuz bazı arzuların tatmin edilmesi bizim için iyi değildir.
3. Öyleyse BAT doğru değildir.

İkinci öncülü doğru yapan bazı durumların varlığı ileri sürülmüştür. Bunlardan biri, daha önceki arzu teorilerine yöneltilen aşağılık arzular ya da kötü niyetli arzulardır (*malicious desires*).⁵⁶ Birisinin rasyonel ve ilgili konuda tamamen bilgili olarak tercih ettiği şeyin, tespit edilmeden diğer insanlara olabildiğince çok acı vermek olduğunu varsayalım. Teoriye göre, bu durumda, bu kişi için acı vermek iyi olacaktır. Bu ise, eleştiriye göre, pek makul görünmez.⁵⁷

Bir diğer aday, anlamsız arzular (*pointless desires*) ya da değersiz arzular (*unworthy desires*) olarak adlandırılan arzuların varlığıdır.⁵⁸ Örneğin, mümkün olan tüm seçenekleri hakkında tamamen bilgili, Harvard'ın çimenliğindeki cimleri saymak için her şeyden önemli bir arzu duyan çok parlak Harvard'lı bir matematikçi düşünelim. Çimenleri sayarak geçen hayat onun için iyi midir? Eleştiriye göre, bu makul değildir.⁵⁹

Bu argümana karşı temel savunma, öncül ikinin, belirli gerekçelerle yanlış olduğunu ileri sürmektir. Bunun için teoriyi savunanların başvurdukları yollardan biri, eğer açıkça düşünseler ve ilgili gerçekleri bilselerdi, kişilerin aşağılık, kötücül ya da anlamsız arzuları tercih etmeyeceklerini söylemek olmuştur.⁶⁰ Fakat, bilgili kişilerin neden belirtilen kötü ya da anlamsız arzuları tercih etmeyeceğini görmek zordur. Ayrıca teoriye karşı varsayımsal örneklerin her dile getirildiği durumda, bunun sadece gerçekte olamayacağını söylemek de, teoriyi savunmak için iyi bir yöntem gibi görünmemektedir.⁶¹

Belirtilen argümana karşı teoriyi savunanların öncül ikiyi reddetme gerekçelerinden bir diğeri, bu gibi arzularını tatmin eden kişilerin kötü durumda olmadığını ileri sürmeleridir. Bu cevap, belirtilen arzulardan anlamsız olanlar dışındaki arzuların faydamızla ilgili değil, ahlaki, estetik vb. olarak eleştirildiğini düşünürsek makul gibi görünmektedir.⁶² Kişisel iyi teorileri, ahlaki ve diğer değerlerden ayrı olarak kişinin kendi için faydalı olanın ne olduğuna cevap aradıklarından, onların ahlaki ve diğer değerlerden kalkarak eleştirilmesi pek makul görünmemektedir. Bu nedenle, kötücül denilen arzularını gerçekleştiren kişilerin *kendileri açısından* kötü durumda olmadıkları kabul edilebilir.

Öte yandan bu cevap, anlamsız arzular için uygun bir cevap mıdır?

⁵⁶ Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", 140.

⁵⁷ Parfit, *a.g.e.*, s. 499-500.

⁵⁸ Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", 140.

⁵⁹ John Rawls, *A Theory of Justice*, Cambridge, Harvard University Press, 1971, s. 432.

⁶⁰ Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", 140.

⁶¹ Parfit, *a.g.e.*, s. 500; Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", 140.

⁶² Heathwood, "Desire-Fulfillment Theory", 140-141.

Teoriyi savunanlardan bazıları, yukarıdaki örnekteki matematikçi eğer gerçekten bilgiliyse ve zihinsel bir rahatsızlığı yoksa, onun için en iyisinin otları sayma hayatı olacağına ileri sürebilir. Ama bu cevap, kanımızca, çok tatmin edici değil gibi görünmektedir.

Bilgili arzu teorilerinin göğüslemesi gereken başka bilinen bir eleştiri daha vardır. Bu da, şu andaki bizim, bilgili ya da ideal arzularımızın tatminini istemediğimiz durumların varlığıdır. Olası tüm arzu nesnelere doğasını tam olarak takdir etmediğimiz şu anda, potansiyel olarak ideal arzularımızın nesnelere bize verilmesi durumunda, onlara sahip olmak istemeyebiliriz. Örneğin, daha önce yememiş ve bu bakımdan damak tadı yeterince ona uygun olmayan bir kişiye havyar verdiğimiz varsayalım. BAT havyarı verdiğimizde aslında o kişiye bir iyilik yaptığımızı ima eder, çünkü aslında şu anda kişi ona faydasını takdir edemese de, havyarın tadı hakkında tam bir şekilde bilgili olsaydı bir arzusunu gerçekleştirmiş olurduk. Öte yandan havyarın tadı hakkında bilgi sahibi olmuş kişiye havyar vermek o kişiye çok faydalı olabilir, ancak şu andaki kişi onu istememektedir. Refah teorilerinin bize şu andaki kişiye neyin iyi olduğunu söylemesi gerekir gibi görünmektedir.⁶³

Bu, kanımızca BAT'a yönelik önemli bir eleştiri olarak görülebilir. Genel olarak arzu teorileri, bizim için iyi olanın bizim ilgilendiğimiz şey olduğunu söylemeleri bakımından, bizim ilgimizi hesaba katmadan bizim için iyi olanı söylemeleri nedeniyle hazcı teorilere ve nesnel liste teorilerine genellikle yöneltilen elitlik eleştirisinden kaçınırlar. Öte yarı BAT versiyonuyla bir arzu teorisi, bizim mevcut ilgi, arzu ve tercihlerimizi dikkate almıyor gibi görünmektedir.⁶⁴ O kişi için iyi olan şeyin, ne olursa olsun, kişinin arzularının gerçekleştirilmesi olduğunu kabul ederek yola çıkar ama sonra “yanlış” arzulara sahip olunabileceğini görünce, kişi için iyi olan, sahip olmanız gereken arzuların gerçekleştirilmesidir iddiasına döner gibi görünür. Dolayısıyla o, varsayımsal arzuların onların gerçekleşmesini istesenez de istemesenez de gerçekleşmelerinin sizin için iyi olduğunu söyler.⁶⁵ Bu haliyle BAT, insanlar neyi arzularlarsa arzulasınlar, şu anda bilgili olmadıkları için fark etmedikleri, onlar için iyi bazı şeyler olduğunu savunarak, bir arzu teorisinden çok bir nesnel liste teorisine yakın gibi görünür.

Sonuç

Bu çalışmamızda, bir hayatı, onu yaşayan kişinin faydasına yönelik olarak iyi ya da kötü bir hayat yapan temel şeyin ne olduğuyla ilgili önemli teori gruplarından biri olan arzu teorilerini incelemeye ve değerlendirmeye çalıştık. Bunun için önce, alternatif teorilerden farkını ortaya koyabilmek adına kişisel iyi

⁶³ Griffin, *a.g.e.*, s. 11; Heathwood, “Desire-Fulfillment Theory”, 140.

⁶⁴ Heathwood, “Welfare”, s. 652.

⁶⁵ Feldman, *Pleasure and the Good Life*, s. 17.

ile ilgili diğer temel teorilerin iddialarını kısaca belirttik. Daha sonra arzu teorilerinin felsefe tarihinde kimler tarafından savunulduklarını, temel iddialarını ve onları desteklemeye çalışan temel argümanları inceledik. Son olarak da arzu teorilerinin versiyonlarını tek tek ele alıp temel üç arzu teorisi versiyonunun neler iddia ettiğini ve onlara karşı ileri sürülen en bilinen argümanların neler olduğunu inceleyip değerlendirmeyi denedik. İncelememiz sonucunda, arzu teorilerinin temel versiyonlarına yönelik en bilinen argümanların iyi göründüğünü ve teorilerin bunlara tatmin edici bir cevap vermedikçe savunulmalarının pek makul olmayacağı sonucuna vardık.

KAYNAKÇA

- Arneson, Richard J., "Human Flourishing versus Desire Satisfaction", *Social Philosophy and Policy* 16, No. 1, Winter, 1999, s. 113-142.
- Chappell, T. D. J., *Understanding Human Goods*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1995, s. 43.
- Crisp, Roger, "Well-Being", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/well-being/>
- Crowe, Jonathan, *Natural Law and the Nature of Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2019, s. 35.
- Darwall, Stephen, *Welfare and Rational Care*, Princeton, Princeton University Press, 2002.
- Feldman, Fred, *Pleasure and The Good Life*, Oxford, Clarendon Press, 2004.
- Feldman, Fred, *What Is This Thing Called Happiness?*, New York, Oxford, 2010.
- Finnis, John, *Natural Law and Natural Rights*, Oxford, Clarendon Press, 1980, s. 86-90.
- Fletcher, Guy, "A Fresh Start for the Objective List Theory of Well-Being", *Utilitas* 25:2, 2013, s. 206-220.
- Fletcher, Guy, "Objective List Theories", *The Routledge Handbook of Philosophy of Well-Being*, ed. Guy Fletcher, Oxon, Routledge, 2016, s. 148-160.
- Fletcher, Guy, *The Philosophy of Well-Being*, Oxon, Routledge, 2016.
- Gomez-Lobo, Alfonso, *Morality and the Human Goods: An Introduction to Natural Law Ethics*, Washington, Georgetown University Press, 2002, s. 10-23.
- Griffin, James, *Well-Being: Its Meaning, Measurement and Moral Importance*, Oxford, Clarendon Press, 1986.
- Haybron, D. M., *The Pursuit of Unhappiness: The Elusive Psychology of Well-Being*, New York, Oxford University Press, 2008.
- Heathwood, Chris, "Welfare", *The Routledge Companion to Ethics*, ed. John Skorupski, London & New York, Routledge, 2010.
- Heathwood, Chris, "Desire-Fulfillment Theory", *The Routledge Handbook of the Philosophy of Well-Being*, ed. Guy Fletcher, Oxon, Routledge, 2006, s 135-147.
- Heathwood, Chris, "Subjective Theories of Well-Being", *The Cambridge Companion to Utilitarianism*, ed. B. Eggleston ve D. Miller, Cambridge, Cambridge University Press, 2014, s. 199-219.
- Murphy, M. C., *Natural Law and Practical Rationality*, New York, Cambridge University Press, 2001, s. 96.
- Parfit, Derek, *Reasons and Persons*, Oxford, Clarendon Press, 1984.
- Plato, *Gorgias, Plato in Twelve Volumes, Vol. 3*, çev. W.R.M. Lamb, Cambridge, Harvard University Press, 1967.
- Rawls, John, *A Theory of Justice*, Cambridge, Harvard University Press, 1971.

KİŞİSEL İYİYLE İLGİLİ ARZU TEORİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
Murad OMAV

- Rosati, Connie S., "Personal Good", *Metaethics After Moore*, ed. Terry Horgan ve Mark Timmons, Oxford, Oxford University Press, 2006, s. 107-131.
- Scanlon, T. M., *What We Owe to Each Other?*, Harvard, Belknap Press, 1999.
- Shaver, Robert, "Egoism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/egoism/>.
- Sumner, L. W., *Welfare, Happiness, and Ethics*, Oxford, Oxford University Press, 1996.